

MAKEDONYADA TÜRKÇE EĞİTİMİNİN GELİŞİMİ İÇİN SESLER DERGİSİNİN ÖNEMİ

Doç.Dr. Osman EMİN¹
osman_emin@hotmail.com

Özet

Makedonya, Balkanların en karmaşık bölgelerinden biridir. Balkanların kalbi sayılan Makedonya, eski tarihçiler tarafından bir ırklar müzesi olarak nitelenen Makedonya, bugün de çok uluslu bir devlet özelliği taşımaktadır. Makedonya, çok dili, çok dinli, çok kültürlü bir mozaik bölgedir. 19. yüzyılın sonlarına doğru eğitim alanında görülmeye başlanan bazı olumlu gelişmelerde, Balkan Savaşları'yla son bulmuştur. Türkçe eğitiminin yasaklandığı iki Dünya Savaşı arasındaki dönemde Türkçe eğitim durdurulmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeni okullar, nitelikli öğretmenler, programlar, değerli eğitimcilerin eliyle en iyiye doğru yönelmiş uygulamaya başlanmıştır. Başka bir deyişle, 1912'de yasaklanan Türkçe eğitime, ancak kırk yıllık bir aradan sonra izin verilebilmiştir. Makedonya Cumhuriyeti'nin Federal Yugoslavya Devleti ile süren bağılılığı 8 Eylül 1991'de bağımsızlığını ilan etmesiyle biter. Bu tarihten itibaren meydana gelen değişiklikler ve getirilen bir takım anayasal değişikliklerden sonra Makedonya Cumhuriyeti eğitim sisteminde 1991 yılında çıkarılan Eğitim Sistemi Yeniden Düzenleme Yasası ile bazı değişiklikler yapılmıştır. Makedonya Cumhuriyeti 1945'ten günümüze kadar Türkçe eğitimin ve Türkçe dersinin gelişimi için yapılan çalışmalar, ders programlarındaki değişim ve gelişmeleri belirlemek amacıyla çok sayıda yazılar, makaleler yazılmıştır. 1965-2001 yılları arasında Yayınlanan Sesler dergisinde Makedonya Cumhuriyeti, Yugoslavya Sosyalist Federasyonu'na bağlı iken ve 1991'den bu yana da uluslararası sistemde bağımsız bir devlet olarak yerini alan Makedonya Cumhuriyeti'ndeki Türk toplumunun eğitim ve öğretiminde ne gibi, ne yönde değişikliklerin ve gelişmelerin meydana geldiğini ortaya çıkarmaktadır. Dergide, Sosyalist Yugoslavya dönemindeki edebiyat, siyasi, toplumsal gelişmeleri ele alan yazıların yanı sıra eğitim alanındaki sorunları ve sorunları çözebilecek öneriler yazılarına da yer verilmiştir. Bu açıdan bakıldığında "Sesler" dergisi genel olarak Makedonya Türklüğünün eğitim alanındaki sesi olup Türk toplumunun vazgeçilmez bir parçası olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Makedonya, Türkçe Eğitim, Sesler Dergisi

THE PROMINENCE OF THE "SESLES" MAGAZINE FOR THE DEVELOPMENT OF TURKISH EDUCATION

Assoc. prof. dr. Osman Emin

Abstract

It is known that Macedonia is one of the most complex region in the Balkans. Being regarded as the heart of the Balkans, according to the old historians, Macedonia is considered to be the holder of the attribute of a multinational state and the museum of race(ethnicity), even today is the holder of the attribute of a multinational state. Macedonia is a multilingual, multi – national and a zone noted for its mosaic of cultures. By the end of the 19th century, being seen in the fields of education, the positive development reached its end with the Balkan Wars. Banning the teaching of Turkish during the period of the World Wars, the Turkish education was drawn to a close. An application was commenced, headed for the prime at the hands of the new schools, skilled teachers, curricula, estimable instructors. In other words, after 40 years of break, the ban on Turkish education in the 1912, was barely given permission for further improvements on the Turkish education. The connection of Macedonia to the Federal Republic of Yugoslavia was ended with the declaration of independence on the 8th of September, 1991. From that date onwards, changes that came into view and after a certain number of constitutional changes, in 1991 with the reorganization act on education system several alterations were made on the education system of the Republic of Macedonia. From 1945 onwards, the Republic of Macedonia in its attempt in order to promote the Turkish education and the Turkish lectures, to determine the curricula changes and developments has published many reports and articles. Throughout the 1956 – 2001 being published at the "Sesler" magazine showed up the Turkish education and training in what sort, in what manners its changes and developments has originated in the Republic of Macedonia, while being a member of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia and starting from 1991 onwards even taking its place as an independent state in the international relations. During the period of Socialist Yugoslavia, the literary, social and community developments, were embraced at the magazine by articles right alongside the issues in the fields of education including the proposals for the resolution of the issues. Generally seen from this standpoint, the magazine "Sesler" in being the voice of the Macedonian Turks in the fields of education it clearly has become an indispensable part for the Turkish community.

Keywords: Macedonia, Turkish education, Sesler Magazine...

¹ "Aziz Kiril ve Metodiy" Üniversitesi, "Blaje Koneski" Filoloji Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Üsküp, Makedonya

Giriş

19. yüzyılın sonlarına doğru eğitim alanında görülmeye başlanan bazı olumlu gelişmelerde, Balkan Savaşlarıyla son bulmuştur. Türkçe eğitiminin yasaklandığı iki Dünya Savaşı arasındaki dönemde Türkçe eğitim durdurulmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeni okullar, nitelikli öğretmenler, programlar, değerli eğitimcilerin eliyle en iyiye doğru yönelmiş uygulamalar devam ederken, Batı Makedonya ve Kosova'daki Türkçe eğitime diğer milliyetlere nazaran beş altı yıllık bir gecikmeyle, ancak 1951'den sonra başlanabilmiştir. Başka bir deyişle, 1912'de yasaklanan Türkçe eğitime, ancak kırk yıllık bir aradan sonra izin verilebilmiştir. Böyle bir gecikme, doğal olarak Türkiye Türkçesi'yle Rumeli konuşma ve yazı dili arasında farklılıkların doğmasına neden olmuştur. Ancak, bu farklılaşmada en çok, bölgede konuşulan yabancı diller ve bu dillerde görülen eğitim etkili olmuştur.

500 yıl Osmanlı himayesinde yaşadıkdan sonra Balkan savaşları sonucu Makedonya'nın Osmanlılar'dan ayrılmasıyla beraber burada yaşayan Türk azınlığın eğitiminde sıkıntılar baş göstermeye başlamıştır. *"Beş yüz yıllık siyasi otorite el değiştirirken, 1938'de ve 1950'lerde iki büyük göç dalgası yaşanmıştır, Osmanlı devleti 1389 Kosova Savaşı ile yerleştiği bu bölgeden, 1913'te ayrılırken, geri de kalan Türk nüfus, artık bu yörenin azınlık halklarından biri olmuştur"*.² Osmanlı'nın Balkanlardan çekilmesi üzerine Türkler başka sistemler, başka bayraklar altında yaşamak gerçeğiyle karşı karşıya kalmıştır. Osmanlı'nın Balkanlar'dan çekilmesinden sonra bu topraklarda kalan Türklerin eğitim ve kültür yaşamında bir duraklama olduğu görülmüştür. Türk okulları kapatılmış, halk ana dilini evinin dışında kullanamaz olmuştur. Böylece eğitimlerini devam edemeyip yarıda bırakmışlardır. Balkan ve I. Dünya Savaşları sonrası bölgede duraklayan ve gerilemeye başlayan sistematik Türkçe eğitimi, 1944 yılı sonlarına doğru, Makedonya Federal Yugoslavya bünyesinde ayrı bir Cumhuriyet haline gelir gelmez, Makedon dili okullarının yanı sıra, azınlıklara da kendi dillerinde okul açma hakkı tanınmasıyla beraber yeniden gelişmeye başlamıştır. Makedonya Cumhuriyeti'nde Türk okul kuruluş sistemi 1945 yılından itibaren yapılan bir dizi reformlar yoluyla bugünkü şeklini almıştır. 1948 yılından, Makedonya'da Stalin uygulamalarından sıyrılarak daha liberal bir rejim tatbik etmeye başlanmış ve bu esnada Türk halkı da kendini toparlamaya çalışmıştır. Böylece Federatif Sosyalist Yugoslavya çerçevesinde ayrı bir Cumhuriyet olan Makedonya Sosyalist Cumhuriyeti, Makedonya'da o dönemde yaşayan yaklaşık 400.000 Türk'e eğitim hakları sağlandı.

Savaş yıllarından sonra kurulan Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti, Türklerin milli benliklerini koruyacak okulların, kültür evlerin, teşkilatların kapatılması veya kurulmasını engellemek gibi örnekler göçün en önemli sebeplerinden sayılmaktadır. O yıllarda karşılaşılan en büyük, en temel problem eğitimidir. Çünkü insan eğitimde istikrara varmazsa devamlı göçle karşı karşıya gelmektedir. Böylece Türk okullarında gerek öğrenci gerekse öğretmen kadrosu azalınca, ortaya çıkan tablo etkisini halla devam etmektedir. Ancak, bir ülkede tek ya da birden fazla dillerin konuşulması, sosyal bakımdan da problem olarak karşılanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan ulus ile halkların yürüttükleri dört yıl kanlı savaş sonrasında 1944/45 okuma yılında ilk defa üç dil üzerine yani Makedonca, Türkçe ve Arnavutça eğitim devam etmiştir.

540 yıl Osmanlı egemenliğinde bulunan Makedonya, Balkan Savaşları ile önemli bir siyasi ve etnik değişimlere uğramıştır. Balkan Savaşları ve sonrasında ciddi baskı ve zulümler nedeniyle, Türklerin büyük bir kısmı bölgeden göç etmiştir. Geride kalan Türkler ise, birçok haktan mahrum kalarak 1912-1944 yılları arasında Sırp-Hırvat-Sloven ve Yugoslav krallıklarının egemenliğinde kalmışlardır. Yine bu dönemde, II. Dünya Savaşı'nın baskı ve zulümlerini yaşamışlardır. Bu dönemde, Yugoslavya'da Türkçe basın yayın faaliyetleri ve eğitim felç olmuştur. 1944 yılında, Makedonya'da Yugoslavya'ya bağlı bir cumhuriyet kurulmuştur. Alman ve Bulgarlara karşı yapılan bağımsızlık savaşında gösterdikleri yararlılıklar sayesinde Türklere birçok özgürlük

² Ülker, Çiğdem. *Makedonya Türk Öyküsünde Kimlik Sorunu*, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998

tanınmıştır. Bu dönemde, tüm yetersizliklere rağmen hızlı bir şekilde Türkçe eğitim verecek kadro oluşturulmuş ve Türkçe eğitim yapan okullar açılmıştır. Makedonya'da ortaya çıkan bu yeni ülke ve rejimde çocuğa verilen önem üst seviyede olmuştur. Çocuklara kendi dillerinde eğitim almaları ve kendi edebiyatlarını yakından tanımaları fırsatı verilmiştir. Makedonya'da Türkçe Yayın Faaliyetleri Yugoslavya'da Makedonya bölgesinde ilk yayımlanan süreli yayın, Rumeli gazetesidir. 1876 yılında yayımlanan gazete Manastır'da basılmıştır. 1944 yılının sonlarına doğru Yugoslavya'da, Latin alfabesiyle Türkçe yayımlanan "Birlik" gazetesi, Üsküp'te yayın hayatına başlamıştır. Bu gazetede, çocuklar için çeşitli yazılar ve şiirler de yer almaktadır. 1949 yılında kadınlar için "Yeni Kadın" dergisi yayımlanmıştır. Müstakil olarak ilk çocuk gazetesi ise 1950 yılında yayımlanmaya başlayan "Pioner" gazetesidir. Daha sonra 1951 yılında "Sevinç", 1957 yılında ise "Tomurcuk" dergileri dönemin ilk çocuk dergileri olarak yayın hayatına başlamıştır. 1965 yılında, "Sesler" dergisi ile kültür ve edebiyatta ciddi bir canlanma görülmektedir. 1991 yılından itibaren Yugoslavya federasyonundan ayrılan Makedonya'da çeşitli girişimlerle birçok gazete ve dergi yayımlanma fırsatı bulmuştur. Görüldüğü gibi 1944 yılından itibaren yeniden canlanan Türkçe basın yayın faaliyetleri içerisinde "Pioner" gazetesi çocuk yayıncılığının başlangıç noktasını temsil etmektedir.

O yıllarda karşılaşılan en büyük, en temel problem eğitimidir. Çünkü insan eğitimde istikrara varmazsa devamlı göçle karşı karşıya gelmektedir. Böylece Türk okullarında gerek öğrenci gerekse öğretmen kadrosu azalınca, ortaya çıkan tablo etkisini halla devam etmektedir. Ancak, bir ülkede tek ya da birden fazla dillerin konuşulması, sosyal bakımdan da problem olarak karşılanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan ulus ile halkların yürüttükleri dört yıl kanlı savaş sonrasında 1944/45 okuma yılında ilk defa üç dil üzerine yani Makedonca, Türkçe ve Arnavutça eğitim devam etmiştir. *"1928 yılında Türkiye'de yapılan harf devrimi bütün Türkler için tarihi bir olaydı, Doğu uygarlığından ayrılıp Batı uygarlığına geçmek için yapılan ilk büyük adımlardan biriydi. Bu durumda Makedonya'da Halk Kurtuluş Savaşı sonrasında 1944 yılında Türk azınlığı kendi anadilinde okuma hakkını kazandı ve bu işe yeni harflerle başlandı. Anadili bilinci yeni bir nitelik kazandı"*.³

Ancak Makedonya'da eğitimi etki eden etkenler, faktörler vardır. En önemli faktörlerden de biri dil faktörüdür, bu faktörde bir ülkede birden fazla dilin konuşulması, resmi dilin tek yada iki dilde olması eğitimi etkilemektedir ve sorunlar günden güne artmaktadır. Eğitim bir kültür aktarma aracı ise, eğitimin en başta gelen görevlerinden birisi kültür zenginliklerini toplumsal yaşama biçimlerini genç kuşaklara aktarmaktadır. Bu durumda her ulusun, her türlü düşünce ve öğrenme eylemi anadili temeli üzerinde oluşur. Anlaşıyor ki ulusal eğitimde ve anadili eğitiminde en çok önem verilerek günümüze kadar ve gelecekte düşünen, eleştiren, sağduyulu, tutarlı ve öz konuşan insan tipinin yaratılması okullarımız dahi Türk Dili eğitiminin başarıya ulaşmasına bağlıdır. Türk eğitiminde, okuduğunu ve öğrendiklerini anlama, öğrendiklerini doğru ve düzgün başkalarına anlatabilme becerilerini kazanma açısından Türkçe dersi öğretimin her kademesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Makedonya Türk Edebiyatı Osmanlı Devleti'nin son döneminde ortaya çıkan yeni Türk edebiyatının yansımaları Makedonya Türk edebiyatında görülse de 1912-1944 yılları arasında önemli bir kopuş dönemi yaşanmıştır. Makedonya'da 1944 yılında ortaya çıkan yeni ülke ve rejimde çocuklara, kendi dillerinde eğitim alma ve kendi edebiyatlarını yakından tanıma fırsatı verilmiştir. Bu durumun nedeni "Sosyalist kültürün eğitime muhtaç bir nesne olarak gördüğü ve ancak çocukluklarında iyi eğitilen insanların sistem açısından bir güvence teşkil edeceği görüşü doğrultusunda genelde çocuk eğitimine verdiği önem" şeklinde değerlendirilmektedir. "Pioner" gazetesinin dışında "Sevinç" ve "Tomurcuk" gibi süreli çocuk yayınlarının basılmaya başlandı. Makedonya Türk edebiyatında, 1965 yılında "Sesler" dergisinin yayımlanmasına kadar çocuk

³ Recep, Bugariç. "Türkçenin Özleşmesi ve Bizdeki-Özellikle Üsküp Ağzındaki Etkisi." *Sesler Dergisi*. Yıl 17, Sayı 161, 1981, Üsküp, s.46

edebiyatı ön plandadır. Bu dönemde neredeyse bütün yazarların çocuk edebiyatına ait bir eseri bulunmaktadır. Makedonya Türk edebiyatının 1944-1991 yılları arasında edebiyat üzerine ürünleri bulunan bazı yazar ve şairlerini birçoğunun sanattan çok eğitim ve öğretimdeki ihtiyacı karşılamak amacıyla şair ve yazarlığa başladığı görülmektedir.

Sesler Dergisinin Türk eğitime katkısı

Sesler dergisinin ilk sayısı 1965 yılının Aralık ayında çıkararak, 1965-2001 yılları arasında Çağdaş Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatının gelişinde önemli bir rol oynamıştır. Bu dergi, kimi zaman tam bir düzenle, kimi zaman da siyasi ve ekonomik gelimelere bağlı olarak çeşitli aksaklıklar yaşayarak yayın hayatını sürdürmüştür. 1965 yılının Aralık ayından 2001 yılının Nisan ayına kadar 36 yıllık bir dönemde, zaman zaman yayın devamlılığı açısından çalkantılı dönemler yaşasa da, Makedonya ve Kosova bölgelerinde yaşayan Türklerin yetişkinlere yönelik edebiyatının ilk adresi olma özelliğini gösteren “Sesler” dergisi, zengin bir içeriğe sahip olup edebiyattan siyasete, tarihten folklor, eğitim-dil biliminden müziğe kadar birçok alanda yazı yazılan yer bir dergi olmuştur. Aslında her yazı bir eleştiri, her yazı bir sitem, her yazı bir aykırış olmuştur. Yazılar aslında Makedonya’da yaşayan Türk halkına yaşanılmışlığı, onların bir bakıma bakış açısidir. Döneminde yaşanılmışlar, sıkıntılar yazıya dökülürken eğitim alanında çok fazla yazıların olmadığı görülmektedir. Aşağıda eğitim alanında kendini adanmış yazar, şair, eğitimcilerin görüşlerini ve dönemdeki sıkıntıların birebir tanıkları olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Eğitim alanında ilk yazı yazıdan son döneme kadar ki yazılardan bir kaç örnek sunulmuştur.

Şükrü Ramo, Sosyalist yurdumuzda maddi esasla birlikte eğitim ve kültür bölgesinde de kaydedilen neticeler büyüktür. Bütün bunları bir yazıda açıklamak her şeyi derinden ve dellilerle incelemek imkan dışındadır. Bundan ötürü burada sade Türkçe eğitin ve kültürüne dair bazı sorunlara değinmekle geçilen, geçilmekte olan, geçilmesi gereken yolda rastlanmış yada rastlayacağımız bazı yönler açıklamaya çalışacağım. Kurtuluş savaşı ve Devrim neticesi gibi meydana gelen sosyalist toplumsal münasebetlerle gelişen kardeşlik ve birlik Yugoslavyasının Makedonya ve Kosmet şartlarında Türkçe eğitim ve kültürünün Birlik etrafında kurulduğu ve gelişmeğe başladığı serbest tespit edebiliriz. O zamana kadar yerli Türklerimizin hemen yüzde doksanı yazı okuma bilmiyordu eğitim ve kültür işçisi kadrolarımız hiç kadar azdı okul ve kitaplar da öyleydi kadınlarımız ferece taşıyordu ekonomi ve sosyal durum düşküdü çocuklar ve gençlerimiz tahsilsiz ve kalitesiz büyüyordu insanlarımızı baş inani-ış ve görüşler daha ziyade öbür dünya için hazırlıyordu. Silah ve kanla kurtarılan yurdun yenilenme ve kuruluş güneşi altında, bütün uluslar ve halklar birlikte Türklere de anadili okulların açılmasına girişildi. Önce Makedon ve diğer profesörlerin yardımıyla, Üsküpte açılan ve üçer ay çalışan, böylece 15 yıl süren yaz pedagoji kurslarında ilk Türk öğretmenleri neslinin yetiştirmesi başarıldı. Bu nesiller, ilkin sade defter ve kalemle çalışmağa başlayan şehir ve köylerin Türk okullarına gönderildi. Bununla da yeni Yugoslavya tarihinde yeni bir sayfa açılmış bulunuyordu. Makedon okullarıyla yanyana çalışan Türk okullarına dair ilf Alfabe ilk okuma kitabı ve başka kitaplar hiç kadar az olan yerli Türk aydınlarının orijinel yada çeviri kalemleriyle meydana getirildi. Öğrenci sayısı çoğaldıkça çoğalıyordu öğretmenler sayısı ihtiyaçlardan geri kalıyordu.⁴

Recep Murat, Öğrencilerimizin ana dillerini gerektiği gibi ve gerektiği kadar bilmedikleri, anlatma güçlerinin zayıf hatta pek zayıf oldukları hepimizi üzmesi gereken bir gerçektir. Yazık ki çok azımızı üzüyor. Bunun özürü nenleri üzerine durmak, bilinen gerçekleri tekrarlamak usanç oluyor. Özürsüz olanları ortaya atmak isteşimin ereği yanlış düşünen, yanlış sonuçlara varan kimselere, öğretmen meslektaşlarıma bazı gerçekleri tarafsız göstermek istiyorum. Doğrudur, çocuklarımız ana dillerini evde ebeveynleri yardımıyla, hem de sokak yardımıyla öğrenebiliyorlar. Çünkü her adımda işideceğimiz Türk kelimeleri bozuk, kaba hem de tatsızdır. Buna göre çocuklarımızın ana dillerini öğrenebilecekleri birinci yer, okul kalıyor. İyi ama sekiz yıllık

⁴ Şükrü Ramo, *Eğitim ve Kültürümüz Üstünde, Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi. Yıl II, Sayı 7, Haziran 1966, s.3*

okularımızadan çıkan öğrencilerimizin Türkçesi, konuşma ve anlatma gücü, yazı kültürü nasıl? Bizi memnun edebilir mi? Hayır,edemez. Beş, on öğrencinin güzel konuşmasıyla memnun olamayız. Olamayız, çünkü geri kalan öğrencilerin sayısı çok, pek çoktur. Kitapsızlık yüzünden öğrenciler okulda da Türkçeyi öğrenmekte epey güçlük çekiyor,demeyin. Kitapsızlık özürli nenlere düşer. (Son birkaç yıl içinde bu sorun da ortadan kalkıyor, kalkacak ama durum, sadece bununla düzelmeyecek).⁵

İsmail Zekeriya, Dil, toplumsal hayatın gelişime ve ilerlemesinde daha eski çağlardan beri büyük rol oynamıştır. Bu yüzden de,çocuklara (öğrencilere) daha küçük yaştan, henüz onlar ilkokullarda öğrenim görürlerken, bilhassa dile önem vermek gerekir. Öğretmenlik görgülerime dayanarak çekinmeden şunu söyleyebilirim ki, ilkokula gelen öğrenciler, karışık bir dil sevgisiyle geldikleri şöyle dursun, fiillerin zamanlarında kaçınılmaz yanlışlıklar yapmaktadırlar. Örneğin *gidelim mi* yerine *gidelik mi* yada *gideysık mi* biçimlerini kullanıyorlar. Bundan başka *geliyor* yerine *geli*, *gidecek* yerine *gidey* biçimlerini kullanıyorlar. Bu yanlış Manastır'da değil , kuşkusuz Üsküp'te, Ohri'de, Kosova kentlerinde de aynı yanlışlıklar, ayrı ayrı biçimlerde ayak diremektedir. İşte bu yüzden, öğrencileri daha küçük yaşta doğru dürüst konuşmaya, doğru dürüst yazmaya sevk etmek, aile kadar belki de bizim durumumuzda aileden çok öğretmenlere düşen bir ödevdir. Ama bu büyük ve sorumlu iş yalnız Türkçe dersi öğretmenine bırakılmamalı. Öğrencilerin tam olarak dili öğrenmelerinde, öteki dersleri idare eden öğretmenlerin de büyük payı geçmeli, dil dersi öğretmeni ancak bunun bir birleşimini yapmalıdır. Bizde Gramer kitaplarıyla ilk çalışanlar Hıfzı İdris ve Şükrü Ramo olmuştur. Onların hazırladıkları»*Dilbilgisi*« kitabı, pioner ödevini görmüş, ayrı ayrı değil de bütün olarak gramer bilgisini kurallarıyla sunmuştur. Bu kitaptan o dönemde hem öğretmen okulu öğrencileri,hem ilkokul öğrencileri hatta öğretmenler de aynı biçimde yararlanıyor, bilgileri sınıflara göre bölmekte hayli güçlük çekiyorlardı. Ve bu »*Dilbilgisi*« kitabı, örneklerden yoksun olduğu için, dil dersleri öğretmenlerine hayli güçlükler çıkartıyordu. Kitabın zamanına göre dili, yöntemi hayli ilginç olmasına karşın , bölümlere ayrılmayışı pratik önemini yitiriyordu. Necati Zekeriya ve Recep Murat tarafından hazırlanan »*Dilimiz*« VIII. sınıf kitabı ve bundan sonra aynı yazarlardan VII. ve VI. geçen yıl da Süreyya Yusuf tarafından hazırlanan V. sınıf »*Dilimiz*« kitapları dil dersi öğretmenlerin işini yüzde yüz kolaylaştırmış, gramer derslerinin Makedonya ile Kosova okullarında aynı biçimde, aynı bilgi ve aynı kurallarla verilmesini sağlamıştır. Ama bizde *Dilbilgisi* kitaplarıyla çalışmak alışkanlığı olmadığı için, bazı okullarımızda maalesef hala dikte yada kısa notlr kaydetmekle çalışılıyor, *Dilbilgisi* kuralları bol örneklerle verilecek yerde, kupkuru bir biçimde salt kurallarla öğretiliyor. Bu biçim çalışmaya artık bir son vermek gerek. Bilinen bir gerçektir ki, *Dilbilgisi*, ancak canlı olarak,inceleme, çözümleme yöntemiyle verilirse, çocuklar bu dersi de sevecek ve *Dilbilgisi* derslerinden öğrendiklerini,öğreneceklerini, sonra hergünkü hayatlarında kullanacaklar, düzgün konuşacaklar, yanlışsız yazacaklardır. Ve öğretmenlerimiz şunu unutmamalıdır ki, öğrenciler inceleme yoluyla kuralları daha kolay, daha dokunulur yanlarıyla öğrenecekleri gibi, çocuklar yaşlandıkları zaman da ilkokul sırasında öğrendiklerine sadık kalacaklar yanlışsız konuşacaklar, yanlışsız yazacaklardır.⁶ Bu kitaplara göre ders verecek türkçe öğretmenler, öğrencilerimize *dilbilgisi* bilgilerini her yerde aynı biçimde aşılacakları için, öğrencilerimiz lise ve öğretmen okullarına, aynı dil anlayışıyla gelecek ve profesörlerin işlerini hayli kolaylaştıracaktır. Bunun artmasını, lise ve öğretmen okullarında de öğrencilerin ayrı ayrı »*Dilimiz*« kitaplarından ders almaları için, bu

⁵ Recep Murat, *Öğrencilerin Konuşma ve Yazı Kültürü*, *Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi*. Yıl II. Sayı 10, Kasım 1966, Üsküp, s.40

⁶ İsmail Zekeriya, *İlkokullarımızda Dil Dersleri Ve »Dilimiz« Kitaplarının Önemi*, *Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi*. Yıl IV, Sayı 32, Ocak 1969, Üsküp, s.34

okullara da »Dilimiz« kitaplarının en kısa zamanda hazırlanmasını bekleriz. Çünkü bu biçim kitaplar böyle okullarda büyük, pek büyük bir ihtiyaçtır.⁷

Arif Ago, Referetında işlediğim konu büzbütün yeni değildir. Çünkü ayrı ayrı erticiilik seviye toplantılarında ve yıllarca örgütlenen kongrelerde, okullarımızda anadili ve edebiyatın durumu, rolü ve birliği ile ilgili uzun uzadıye konuşmalar yapılmıştır. Bu konunun niteliğini daha iyi açıklamak için, önce anadilinin ödevlerini hatırlatmağa çalışacağım: Öğrencide edebi-kültürel dille düzgün olarak sözlü hem de yazılı anlatım güçlerini geliştirmek. Seçilmiş değerli yazıların okunup açıklanmasıyla, öğrencilerin kültür seviyelerini yükseltmek, onların estetik ve erdimlik duygularını geliştirmek, emekçi halkın savaşı hem de yönsemine karşı saygı ile sevgisini anlatmak. Öğrencilerin toplum gerçeğimize anlatmalarını uyarmak:

- Türk hem de halk edebiyatının en ünlü eserlerini, edebiyat sanatının da en önemli niteliklerini öğrencilere tanıtmak, onlarda kitaba karşı ilgi hem de sevgi uyandırmak, kitabı da başlı başına lektür olarak daha bu yaştan kullanmalarına yeteneklendirmek.
- Her yurtdaşa temel ödev olan okuma yazmayı, Türk edebi dilini özel kurallarını, gelişme, özeleme, anlaşma yollarını düzeylerine göre tanıtmak.

Anadilini tanımakla Makedonya'da yaşayan Türkler Makedoncaya; Kosmet'de yaşayan Türkler Sırpça-Hırvatçaya hem de yabancı dillerin özelliklerine saygı göstermek, onları da öğrenmek için çalışmak, dilleri genl olarak sevmek,tüm dillerle bağ kurmak. Öğrencilerin erdemlik benliğinin kurtuluşunda pay sunmak ve Yugoslavya sosyalist yurt severliği ruhunda kendi ulusal özelliklerini de geliştirmek,insana emeğe karşı sonsuz saygı göstermek, tüm uluslara, tüm halklara karşı sevgi beslemek.⁸

Mustafa Karahasan, Bir eylülde beri- Cumhuriyetimizde, okullar ilerleme kurumda eğitim ve öğrenim danışmanı olarak çalışmaktayım. Bu Kurumda- Öğrenim ve eğitim olayları, problemleri ve durumu-ilmî ve pedagojik uzmanlığı açısından izlenir, incelenir ve lüzum gelen kararların ve tedbirlerin alınmasına işaret edilir. Fakat,en fazla araştırmacı, yardımcı, öğretici, yol gösterici ve ilimlerde elde edilen bulunç ve neticelere işaret edici rölde bulunur.

Bir: Türk ulusu arasında Türk dilinde yürütülen öğrenim ve eğitimin *münderecatı, metodları ve şekilleri* neye bağlıdır;tabii, buna cevap olarak- şunu ileri sürmek gerekir: Türk ulusun ekonomik ve toplumsal-kültürel durumuna bağlıdır;

İki: Türk ulusunun Türk dili üzerindeki öğrenim ve eğitim- onun coğrafik birliği veya dağınıklı durumuna bağlıdır;

Üç: Türk ulusunun öğrenim ve eğitimi- Türklerin iç strüktürüne, onun heterojik veya homojenik durumuna bağlıdır(burada onun umumi eğitim oranı gayet önemlidir);

Dört: Türk ulusunun Türk dili üzerindeki öğrenim ve eğitimi anaülkedeki Türk milletiyle ne kadar ve nasıl- bağlı olduğuna da bağlıdır(işbirliği derin mi, heryanlı mı , sistemli midir);

Beş: Türk ulusunun Türk dili üzerindeki öğrenim ve eğitime, Cumhuriyet ve Belediye okullar ilerletme kurumları; toplumsal teşkilatları; Türk dilinde çıkan ve yayılan dergi ve gazeteler: »Sesler«, »Birlik «, »Sevinç«, »Tomurcuk«, *Radyo ve Televizyon Emisyonları ve Lektür* kitaplarıyla birlikte okuma kitapları- nasıl, nice, ne kadar, heryanlı mı, derince mi, sistemli mi, bilinçli mi, uzmanlıkla mı, ilmi surette mi yardım edip – bunu ilerletiyorlar, yoksa- kendiliğine mi bırakıyor. Şimdiden sonra-Makedonya Sosyalist Cumhuriyetimizde Türk ulusunun Türk dili üzerindeki öğrenim ve eğitime bu noktalar, esaslar ve pedagojik yollarından bakacağız, her diğer bakış – uzmanı ve ilimci hedefe götüremez. Hele, bu zamnda- teknik- ilmi ve teknolojik devrimin en hızlı, en aceleci ve en dinamik evresinde!....

En Yeni Durum-Nasıldır?

⁷ İsmail Zekeriyâ, *İlkokullarımızda Dil Dersleri Ve »Dilimiz« Kitaplarının Önemi, Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi.* Yıl IV, Sayı 32, Ocak 1969, Üsküp, s.37

⁸ Arif Ago, *Okullarımızda Anadili Ve Edebiyat Öğretmenin Birliği, Durumu Ve Rölü, Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi.* Yıl V, Sayı 41, Aralık 1969, Üsküp, s.37

Makedonya Cumhuriyet okullar iletme kurumunun danışmanı olarak, bu iki –üç ay içinde, Ohrunun »Kardeşlik-birlik«, Manastırda bulunan »Nikola Tesla«, Üsküpteki »Tefeyyüz« ve »Yane Sandanski« okullarını ziyaret edebildim; buralarda- enformatif surette, öğretmen konseylerinde ve ana – babalarla yaptığım geniş toplantılarda, birçok haber ve delillere sahip olabildim. Bu dört okuldaki- öğrenim ve eğitim durumunun problemleri – modern Türk pedagoğlarını, yalnız maddi ve toplumsal yardımın açısından değil, hemen *öğrenim, eğitim, pedagojik, didaktik, metodik, pedagoji, psikolojik ve literatür dil pedagojisi* açıklarından ilgilendirmelidir. Buradaki zayıflıklar pek *büyümüş, bunların büyümesi- elzem değilmiş: burada pedagojik enstrüksiyon* yalnız zayıf olmakla kalmamış,- *hemen hiçe inmiş*; dersler izlenmemiş müfettiş olarak değil- pedagojik danışmanı sıfatıyla olmamış; öğretmenlerin çoğu- kendi kendilerine bırakılmış;hele Türk dili ve Edebiyeti derslerdeki pedagojik tadbikati- deduktif açılardan olmuş(bunu şaşırtıcı surette bir derste gördüm); bu derslerde, bilhassa, öğrencilerin aktivitesi yüzde yüz olacak yerde, deduktif metod ve açısının etkisi altında- bunlar yalnız kuru ve cansız definisyonları yazıyor (hele o diktelerimiz yokmu, o pek eski diktelerimiz!); örneklerse-oradan buradan alınmış, modern ve klâsik Türk edebiyatının o güzelimsi örnekleri biryerde yok!... Böyle bir dersi yürüten Türk öğretmenine şunları sordum: »Hangi Türk Edebi dergisini sıralı izliyorsunuz?« Cevap yok! »Sesler«i izliyor muunuz? « Cevap var-yok, daha doğrusu yok! Hiçbir »Sesler«in okunmuş olmamasını anlayınca- canım adeta hastalandı. Diğer bir okulda – yönetmenin masasında »Sesler«le posta paketleri hala açılmamıştı.Yönetmen-pedagojik yönetmeni »Sesler«i, »Birlik«leri, »Sevinç«leri ve diğer dergi ve gazeteleri okumazsa- nasıl diğerlerini ilhamlaştırabilir? Konuşmalarda-öğrenim-eğitimde yenilikler var mı – diye sorusuna, daha fazla-toplumdan beklenen yardımlar ileri sürülüyor. Burda- gürültü çok fakat konke, pedagojik, metodik, didaktik,psikolojik bölgelere geçince, daha doğrusu- Türk öğretmenleri, Türk ulusunun gözlerinden uzak kalan »dört duvar arasındaki derslerde «ne oluyor diye buradaki soruya cevaplar kısır, bu soruyla ilgilikonuşmalar hemen sönüyor. Bunlar üzerinde durmak en doğrudur. Durunca bundan sonra, öğretmenim, danışmanım, hep andığınız dergi ve gazetelerde duracağım«, diyor öğretmenlerimiz.⁹

Necati Zekeriya, Dili kim yaşatır yada dili kim ayakta tutar? Diye sorabiliriz. İkcimlik göstermeden vereceğimiz tek cevap şudur: Öğretmenler. Evet, dili öğretmenler yaşatır,onlar ayakta tutar. Konuşma dili öğretmenlerle yaşar, onlarla durulaşır, güzelleşir, kuşaktan kuşağa taşınır. Ve bu yüzden, öğretmenin dile karşı sorumluluğu pek büyüktür. Öğretmen türkçeyi, türkçenin konuşma dilini en iyi konuşçak, kullanacağı sözcükler üstüne duracak, dili üstüne bir elmasçı gibi büyük bir dikkatle çalışacak, sözcükleri seçecek, sözlüklerden değil, hayattan alarak onları benimseyecek, onları içinde yaşatacak, onları tatlı bir vurguyla söyleyecektir. Ama bu şimdilik ancak bir dilek olabilir bizde. Bu yüzden de dil sorunu, öğretmenin dile karşı sorumluluğu bizde, hele bizde çok güncüldür. Öğretmenlerin bu alanda örnek olmaları gerekir. Çünkü biz, öteki mesleklerde çalışanlar, bir güne yirmidört saat türkçeyle yaşayamıyoruz, maalesef. Ama öğretmen, kutsal görevini görürken, tek araç olarak dili kullanmaktadır. Çünkü onun topu da, tüfeği de dildir. Geniş bilgi ufkuyla birlikte dil gene başta gelir. Çünkü, bir öğretmen, her ne kadar geniş bir bilgiye, çağdaş bir psikolojik- pedagojiye, hattâ en çağdaş bir yöntemle sahip olsa bile, dile eğer önem vermezse, bozuk bir cümle yapısıyla, karışık bir çiveye konuşursa, o , içinde başarmış sayılamaz. Üstelik öğretmen, dili sürekli olarak değişen bilgiyelpazesinde, diyalektik bir bütünlükte görmek zorundadır. Kullanacağı sözcükleri seçecek, evet *fîil, faal, meful* mu yoksa *yüklem, özne, tümleç* mi diye hangi sözcükleri kullanacağını iyice *düşünecek, etken, faktör* yada *amil* sözcüğünden en anlaşılır, en türkçe olanını seçecek ve onu sağlam bir cümle yapısı içinde kullanacaktır. Sözcüklerin yerli yerinde kullanılması çok önemlidir.Çünkü yanlış kullanılmış tek bir sözcük cümleyi sakatlayacağı gibi, düşünceyi de değiştirebilir. Bizde, bilhassa eski sözcüklerde

⁹ Mustafa Karahasan, *Makedonyada Türk Dili Üzerinde Yürütülen Öğrenim ve Eğitim, Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi*. Yıl V, Sayı 50, Kasım 1970, Üsküp, s.27

bu gibi yanlışlıklar pek yaygındır. Örneğin, öğretmenin biri, öğrencilerine *faydalanmak, yararlanmak* sözcükleri durup dururken, *istifade* sözcüğünü kullanıyor, ama yanlış kullanıyor, *bu kitaptan istifade ediniz* diyecek yerde, *bu kitaptanistifa ediniz,* diyor. *İstifa* ve *istifade* sözcükleri bilindiği gibi değişik anlam taşırlar. *İfa* ve *İfade* sözcükleriyle de durum aynıdır. Nitekim *emniyet* ve *ehemmiyet* sözcükleri de bizde çok yanlış kullanılmaktadır. Öğretmen, kaygı yanarken, *ehemmiyeti* yok diyecek yerde *emniyeti yok* diyor ve karşıdakini acayıp bir durumda bırakıyor. Eski sözcüklerle hep böyle oluyor. Ama yeni, öztürkçe sözcüklerle de , durum aşağı yukarı aynıdır. Örneğin , öğretmenin biri, öğrencilere masal anlatırken, köylünün *fakir* olduğunu göstermek için, *yoksul* sözcüğünü kullanacak yerde *yoksun* sözcüğünü kullanıyor. Böyle yanlışlıklar *özgür* ve *özgün* sözcükleri kullanmakta çok titiz, çok bilinçli, çok sorumlu davranması şarttır. Sözcüklerin kendi alinyazıları var , onların yerli yerinde kullanılması öteden beri ve her dilde çok önemlidir. Bunun doğruluğunu gösteren şöyle bir fıkra var: büyük Çin feylosofu Konfüçyüs'e sormuşlar: *»Bir hükümdar olsaydınız, her şeyden önce ne yapmak istediniz?«* Büyük feylosof şöyle cevap vermiş: *» Sözcüklerin yerli yerinde kullanılmalarını sağlamıya bakardım!«*

Konfüsyüs'ün bu mizahı bizi düşündürmelidir.

Bununla ilgili, tutumca yanlış olan bir örneği göstermemize izin buyurunuz:

»BİZ İSTİLAYI KONUŞURUZ«

»Üsküplü bir öğretmenle günlük olaylar üstüne konuşuyoruz. *Öğrenciler kitap okuyor mu?* diye soruyorum. – *Okuyorlar,* diyor. *Evdekilernasil,* diye soruyorum. *İysik,* diyor. *Bize hiç uğramadınız,* diyorum. *Biz gelis ama siz gelmeysiniz,* diyor. Ve birdenbire«. *»Tegana arkadaşım?«* diyor. Dayanamıyorum. *Dostum,diyorum , sen öğrencilerin karşısında böyle gideysık geliysık, tegana arkadaşım biçiminde mi konuşuyorsun?* Diye soruyorum. Aldığım cevap şî: *»Biz okulda istilayı konuşuruz.«* (Bu *istilai* sözcüğü de ne olsun ?)

»Birlik«, sayı 611 , yıl 1961

»SAAT NEKADAR?«

» *Oğlum, nerde okuyorsunuz?* Okulunun adını söylüyor ve dönüp soruyor: *Sizsiniz Necati Zekeriya?* Taktim ediyorum kendimi. *Sen nesin ?* diye soruyorum . *Benim öğrenci,* diyor. *Şimdi nereye?* diye soruyorum. *Kinoya,* diyor. *Ya sonra?- Utakmıçaya,* diye hiç çekinmeden cevap veriyor? Ve ayrılacağımız sırada:- *Saat nekadar?* Diye soruyor.(Kaç saat? Biçiminde soran öğrencilerin de sayısı çoktur Üsküp'de).«

»Sevinç«, sayı 3,1963

Bu yazıdaki yanlışlar da yorum istemez.

»SUÇ YALNIZ TÜRKÇE ÖĞRETMENİNDE DEĞİLDİR«¹⁰

Hilat Selim, Çağımızın ve dolaysıyla, sosyalist toplumun, ulaşabilmiş gelişim kertesini, izlenmesini bilen Üsküp Radyosu türkçe okul yayınları,bir yıldan beridir ki yetenekleri karşılığında, eğitim ve öğretme hizmetini katmaktadır. Cumhuriyetimizdeki eğitim ve öğretim dizgesi yıllarcadır ki, içinde bulunduğu klasik ve günün anlamıyla, eskimiş demode biçimini giymiş ve kalıbı praçalarcasına, güncel bir dizgisel yola yönlemektedir. Okullarımızı da, hızlı adımlarla ve modern bir eğitim ve öğretim çerçevesinde sığdırmayı tasarlamış toplumumuzun, hem öğretmenleri, hem de öğrencileri yeni bir aydınlığa yeni bir çalışma gücüne ulaştıracağına kesinlikle kanıyız. Radyo programında işlenecek konunun başlığını kimi kez de,sınırını belli eden program bültenleri, programı öğrencilerine dinletmeden önce, yapacağı etkinlikleri tasarlıyan dinledikten sonra, konuyu tamamlayıp, bütünleyecek, ne gibi soru veya ödevleri, sınıfa yönelticeğini düşünen öğretmen, Radyo Okul Yayın çerçevesinde, ilginç bir ders işleme olanağına kavuşabilmiş olmalıdır. Bu yüzdendirki Üsküp Radyosu Türkçe Okul Yayınları ilerideki

¹⁰ Necati Zekeriya, *Öğretmenlerin Dil Sorumluluğu, Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi.* Yıl V, Sayı 46, Mayıs 1970, Üsküp, s.18

sürede,yarıyılık ya da yıllık programını basılı olarak da yayınlamayı gözönünde bulundurmaktadır. Bu, yayılmış program aracılığı ile hem öğretmen hem de öğrenci, öğretim yılı içerisinde yayınlanacak ünite konularını, gün ve yayınlama saatlerini, hangi sınıf programına adalı olduğunu, önceden öğrenmiş olacaktır. Pek doğaldırki, sınıfta dinlenilmek için düzenlenen okul yayınları programlarında bu dinlemenin öğrencilere daha yararlı olması için öğretmenin kimi küçük etkinliklerde bulunması beklenir. Anadili ve dilbilgisi konuları ise düzenlice işlenememiş kalmıştır. Bu ünitedeki yayınlarımızı düzenliyecek, her şeyden önce, üstün uzmanlığa sahip işbirlikçilerimizin katıldığı şöyle dursun, var olanların da, diğer alanlardaki angajmanları nedeniyle, yardım sunmalarından yoksun kalışımız olmuştur. Söz bu noktadayken, şunu de ekliyeyim ki, ister yerli yazanımıza ister Türkiye yazınına, olanaklarımız çerçevesinde, uygulanmış yayın programlarımızda yeteriyece yer vermiş bulunmaktayız. Örneğin Yerli Türk yazarları Arnavut Halkı yazarları ve yapıtlarından kimi parçalar Hasan Mercan, Necati Zekeriya, Şükrü Ramo, Nusret Dişo, İlhami Emin, Fahri Kaya, Mustafa Karahasan, Vanço Nikoleski, Grigor Popovski, Murteza Peza, Adem Gaytani, Nazım Hikmet, Orhan Veli, İvo Andriç, Konstantin Miladinov, Yahya Kemal, Blaje Koneski, Koço Raçin, Reşat N.Güntekin gibi başlıklardan anlaşılacağı gibi,programda yer almış yazın temsilcileri aracılığı ile, İlkokul plan ve programında, lektür oalrak gösterilmiş ünitelere, Radyonun de katı suncağını düşünmüş,bir öğretim yılı içerisinde bu ünitelerin yayınlamsına geçmiş bulunmaktayız.¹¹

Prof. Dr. Arif Ago, İlk beş yıllık dönem,doğrusu 1945 ila 1949 yılları arasındaki dönem Türk halkı yazarlarının yazılı eserlerinin yayınlanmasının başlaması için bir nevi hazırlık dönemini oluşturmaktadır. Daha sonraları bu eserler yayımlanan kitaplar, doğrusu derlemelerden yer almış ve onların başlıca amacı çağdaş Türk dilinin tanıtılmasıdır.Bu dil ve bununla birlikte 1928 yılından başlayarak Türkiye’de resmi yazı dalı olarak kullanılan Latin alfabesini benimsenmişlerdi. Bu dönemde çalışmalar hızlandırılmış bir biçimde gerçekleştirilmekteydi. Bu sırada esas amaç Türk edebi dilinde yeni açılan ilk okullarada ilk adımlarını atan öğrencilere ilk okuma kitaplarının sağlanması için koşulların yaratılmasıydı.¹²

İlhami Emin, Makedonya Cumhuriyeti nde yaşayan Türk unsuruna gelince Osmanlı-Türk kültürünün gerçek mirasçıları olan bir avuç Makedonya Türkleri ,milli benlikleri ile kültürünü koruyup geliştirmekle yetinmiyerek, Makedonya ile Türkiye arasında heryanlı ilişkilerin gelişmesinde adeta altın bir köprü rolünü oynamaktadır.Bu sırada ekonomik ilişkiler yanısıra, kültürel temaslar özellikle ağır basmaktadır. Gelgelelim, Makedonya Cumhuriyeti nde bugün Tür varlığının korunması ve gelişmesinde Makedonya Türkleri nin kültürel etkinliği olağanüstü bir yer alır. İzninizle, tek cümle şunu belirtmek isterim ki, Osmanlıların bu topraklardan çekilmesinden sonra, Sırp ve Bulgar istilacıları, döneminde, ikinci Dünya Savaşı sonuna dek Makedonya da yaşayan Türklerin kısıtlı kimi dini hakları hariç milli varlığını kanıtlama ve geliştirme hakları asla yoktu. 1944 sonları, Makedonya dan Bulgar ile Alman işgalcı orduları çekilince ve Türk dilinde okulların, tanıtma araçların ve diğer kültürel kurumların açılmasıyla, Makedonya Türkleri 1912 de kesilen milli varlığını duyurmaya başladı. 1950 -1960 yıllarında, bölşevikçi pratik sonucu, baskılar artınca, çok sayıda Makedonya Türkü anaülke Türkiye ye göç etmek zorundaydı. Ne ki, göçlerin hızı hafifleyince, Makedonya Cumhuriyetinde kalan yüzbin üzerinde Türk kendi milli kurumlarını toparlamaya çalıştı.Yerleri boşalan Türk öğretmenlerini değiştiren yeni öğretmen kuşakları yetiştirildi.Yeni kadrolar öğretmen olup “Birlik” gazetesi Üsküp Radyosu Türkçe yayınları kadrolarını oluşturdu. 1994 sonunda Makedonya Türkleri üç olağanüstü jubilesini kutladı. “Birlik” gazetesi Üsküp “Tefeyyüz” okulu ile Makedonyada diğer kimi Türk okulları Üsküp Radyosu Türkçe yayınları,ellinci yıldönümlerini yaşadılar. Bu üç kurum yanısıra 1950’li yıllarda, Üsküp te

¹¹ Hilat Selim, *Üsküp Radyosunun Türkçe Yayınları Eğitim Ve Öğretimin Hizmetinde, Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi*. Yıl VII, Sayı 62-63, Ocak Şubat 1972, Üsküp, s.96

¹² Prof.Dr.Arif Ago, *Savaş Sonrası Döneminde Makedonya Sosyalist Cumhuriyetinde Yaşayan Türk Halkı Edebiyatının Gelişimi, Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi*. Yıl XXVI, Sayı 248/249, Eylül/ Ekim 1990, Üsküp, s.6

o zamanın Azınlıkları tiyatro çerçevesinde Türk tiyatrosu da kurularak, dünya klasiklerini olduğu gibi, Türkiye oyun yazarlarının eserlerini de sahneledi. Makedonya’da Türk varlığının ayrıca simgesi oluşturan Makedonya Türk varlığının ayrıca simgesini oluşturan Makedonya Türk Edebiyatı olsa gerek.Üsküp’te yayımlanan “Sesler”, “Sevinç” ile “Tomurcuk” edebiyat dergileri çerçevesinde ve Birlik yayın kurumunca bugüne dek Türk dilinde yüzlerce kitap yayımlandı. Makedonya Türk yazarları, kendi özgün eserlerinin yaratılması yanısıra, Türkçeden Makedoncaya ve Makedoncadan Türkçeye birçok eser kazandırmışlardır. Yunus seçmeleri, çağdaş Türk şiiri antolojisi gibi eserler Makedon okulları ile aydınları tarafından büyük ilgiyle karşılandı. Yeni Makedonya Türk edebiyatının temel taşları 1944 te atılmıştı.Osmanlı döneminde divan edebiyatında bir Aşık Çelebi, Mutasavvuf Muhammed Nur-ul Arabi ile Şeyh Sadeddin Efendi Yahya Kemal Beyatlı, Yaşar Nabi, Şefket Rado ile Makedonya doğumlu ya da kökenli daha yüzlerce Türk yazar ve sanatçılara Makedonya Türkleri de haklı olarak sahip çıkmaktadır.¹³

Prof. Dr. Arif Ago, Bu ülkede tek ya da birden fazla dilerin konuşulması,sosyal bakımından da problem olarak karşılanmaktadır. Az sayıda olsun bir devlet toplumunun oluşturan tek ulus ile azınlıkların her ferdi kendi anadili üzerinde konuşup yazma imkânlarını yaratmak her toplumun vazifesidir. Öğretim-eğitimde kullanılan dil „öğretim-eğitim dili” adını alır. Bu amaçla, genel olarak öğrencilerin konuştukları anadili, tek ulustan oluşan bir toplumun aynı zaman dili olarak kullanılmaktadır. Ancak, çeşitlidilleri konuşan ulus ile halkların (azınlıkların) devlet toplumu içerisinde bir arada yaşadıkları halk arasında iletişim aracı olarak devlet dilinden mada kendi anadili üzerinde hem öğretim- eğitim hem de iletişim aracı olarak bu dil üzerinde yapılması gerekir. Yapılan son birkaç sayıma göre Makedonya Cumhuriyeti’nde 80 ile yüz bin civarında Türk halkının nüfusu yaşamaktadır. Türklerin otuz yıldan beri Makedonya’da nüfuz sayısının değişmediği önceki sayımlarda da öğrenilmektedir. Oysaki yapılan kimi araştırmalara göre Türk milletinin doğum sayısının orantısı dünyada yüksek basamakta yani 6’cı yerde bulunmaktadır. (yüzde 35-40). Demek ki doğam sayının ölçülerine göre genellikle Türk milletin nüfuz sayısı oldukça kabarıktır. Makedonya’da yaşamakta olan Türk halkı Türk milletinden ayrılmaz bir parçası olarak kendi görenek ve geleneklerinden mada doğum artışını da sürdürmektedir.Fakat Türk halkının doğum artışı yapılan nüfus sayımında pek hissedilmiyor. Türk halkının nüfus sayım rakamı hemen aynı kalıyor. 1994 yılında yapılan son sayıma göre Cumhuriyetimizde yüzde 4 Türk halkı, yüzde 21 Arnavut halkı, yüzde 67 Makedon milleti ve geride kalan diğer halkların nüfusunu kapsamaktadır. Türkçe öğrenim-eğitim gören öğrencilerin sayısı düşük olduğu sebepleri nedir? Türk halkı dağınık olarak Makedonya’nın her bölgesinde yaşamaktadır. Böylelikle kentlerde olsun özellikle köylerde olsun çocuk sayısı düşük olduğu yüzünden kentin her semtinde ve her köyde Türkçe sınıfların çalışmalarına normal koşullar belediyeler tarafından sağlanmış değildir. Batı Makedonya’da yaşamakta olan Türk halkının çocukları kendi anadili üzerinde öğrenim görmeleri için her ne kadar olanaklar sağlanmış ise de Doğu Makedonya belediyeleri imkânlar sağlanmaktan çekinmektedirler. Doğu Makedonya’da Türkçe ilkokulların çalışma durumu şöyledir: Gevgeli yöresinde (belediyesinde) yaşamakta olan Türk halkı çocukları kendi anadilinde ilkokulun IV, sınıfına kadar öğrenim görmektedir, Tedrisat genellikle karma sınıflarda yapılmaktadır: Yeni Doyran, Kurt Hamzalı, Sevindikleri ve Gökçeli ilkokullarında sınıf sayısı 16,Valandova yöresinin köylerinde: Bahçeboz, Dedeli, Çalıklı ve Kızıldoğan ilkokullarında sınıf sayısı 16, Ustrumca’da „Mareşal Tito” ve bu kentin yöresinde Memişli, Dorlombos, Angelçe,İloviç, Yeni Mahalle ve Bansko köyünde 28 karma ya da normal sınıflar, Radoviş’te „Moşa Piyade” ve yöresinde Buçim, Kalugeriça, Kılavuzlu, Kocalı, Konçe, Pınarlı ve Toploniça köylerinde yekün 36 karma ya da normal sınıflar, İştup yöresinde Kocalı, Kuçište ve Selçe köylerinde 12 sınıf, Negotin-Demirhisar yöresinin Çelevçe köyünde 4 sınıf çalışmaktadır. Yukarıda söz ettiğimiz ilkokulun dördüncü sınıfını bütünleyen Türk çocukları keni anadilinde öğrenimini V. sınıflarda sürdürmelerine

¹³ İlhami Emin, *Kimliğimiz Kültürel Varlığımız, Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi*. Yıl XXIX, Sayı 294, Mart 1995, Üsküp, s.33

belediyeler tarafından koşullar yaradılmamış olduğu kanaatindeyiz. Demek oluyor ki Cumhuriyetimizde Türkçe öğrenim gören ilkokulların yekün olarak 231 sınıftan 128 sınıf ya da yüzde 50 IV. sınıfı bütünleyen Türk çocukları öğrenimlerini kendi anadilinde değil yaşadıkları bölgelerde genellikle Makedonca ya devam ederler ya da türlü nedenler yüzünden devam etmeyenler de vardır. Resne'nin Çarev Dvor ve Kozyak köylerinde de dördüncü sınıfı bütünleyen Türk çocukları Resne „Mite Bogoevski” ilkokulunda kendi anadilinde öğrenimlerini V. sınıfa devam etmektedir. Debre belediyesinin Novak, Breštani ve Elevçe ilkokulunun IV. sınıfını bütünleyen Türk çocukları Kocacik „Necati Zekeriya “ ilkokulunun V. „Gostivat belediyesinin „Moşa Piyade” „„Bratstvo i Edinstvo”, Zduya köyü, Aşağı Baniça, Yukarı Baniça köylerinde ilkokulunun IV. sınıfını bütünleyen öğrenciler „Petre Yovanovski” sekiz yıllık ilkokulunda öğrenimlerini devam ettirmektedirler. Gostivar belediyesinin Rapçište (Vrapçište) köyünün sekiz yıllık ilkokulunda Türk halkının öğrencileri de kendi anadilinde öğrenim görmektedir. Kalkandelen ve Tearçe köyünde IV sınıfı bütünleyen Türk çocukları kendi anadilinde öğrenimlerini Kalkandelen „İstikbal” sekiz yıllık ilkokulunda devam ettirmektedirler. Üsküp „Penko Zdravkovski” ve Güreler köyünde ilkokulunu bütünleyen türk çocukları öğrenimlerini ya „Yane Sandanski” ya da Tefeyüz sekiz yıllık ilkokulunda devam ettirmektedirler. Prilepe belediyesinde Kanatlar köyündeki karma sekiz yıllık ilkokulunda Türk halkının öğrencileri de öğrenim kendi anadili üzerinde görüyorlar... Türk okullarında öğrenci sayısı düşük olduğu nedenlerinden biri de kimi ebeveynler türlü nedenler yüzünden kendi çocuklarını daha birinci sınıftan başlayarak ya Arnavutça ya da Makedonca öğrenim görmelerine müsaade ediyorlar. Cumhuriyetimizde Türk öğrencilerin sayısı düşük olduğu durumun iyileşmesi için kişisel kimi önerileri ortaya koymak uygun buluyoruz. Makedonya Cumhuriyeti'nin yürürlükte olan Yeni Anayasasının 44 ve 45 maddelerini gözönünde bulundurarak ebeveynler, öğretmenler, belediye üyeleri, Türk öğretmenler Derneği, Türk Aydınlar Derneği” tarafından iyice ve temelli hazırlıklar yapılarak ilkönce belediye idare organlarına, olumlu neticeler elde edilmezse Milli Eğitim Bakanlığının baş vurarak Anayasamızda Cumhuriyetimizde azınlıklara ait öğrenim ilgili kanun maddelerinin gerçekleştirilmesi aranmalıdır.¹⁴

Sonuç

Eğitim, dünya milletlerini ileriye götürecektir en önemli unsurlardan biridir. Değişik ülkeler kendi dünya görüşleri dahilinde, eğitime önem verir. İnsanlar arasındaki farklılıklara rağmen insanların birbirinden ayrı amaçları vardır ve bu amaçları gerçekleştirmede birbirine gereksinimleri vardır. Bu gereksinimler ancak eğitim ile giderilebilir. Ayrıca eğitim, toplumun en geniş ve en yoğun faaliyet alanlarından biridir. İnsan toplumsal bir varlıktır ve onu diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerinden biri öğrenme yeteneğine sahip olmasıdır. Öğrenme, değişik biçimlerde tanımlanmakla beraber psikologların çoğu, öğrenmenin bireyin çevresiyle etkileşim kurması sonucu oluştuğunu ve bireyin davranışlarında değişiklik meydana getirdiği görüşünde birleşmektedirler. Makedonya Cumhuriyeti eğitim sisteminde 1991 yılında çıkarılan Eğitim Sistemi Yeniden Düzenleme Yasası ile bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerden sonra Makedonya Eğitim Sisteminin genel amacı, “Çocuklar için mutlu bir çocukluk ve hayata daha iyi bir başlangıç teminat altına almak, gençler için fırsat eşitliğini sağlamak, herkes için çeşitli hünelerini geliştirerek ülkelerine zengin bir miras bırakacak gelir teminini hazırlamaktır. Bunun yanı sıra öğrencilerin, toplumsal beklentiler karşısında kendi gereksinim ve özelliklerini tanımlamalarına ve gerçekçi bir benlik kavramı oluşturmalarına ve kendi yaşamlarıyla ilgili kararlar alabilmelerine yardımcı olunmasıdır.” şeklinde belirlenmiştir.

¹⁴ Prof. Dr. Arif Ago, *Makedonya'da Türk Halkının Anadili Üzerinde Öğretim-Eğitim Ve Soruları, Sesler Aylık Kültür Sanat Dergisi*. Yıl XXXI, Sayı 302, Ocak 1996, Üsküp, s.13

Eğitim sistemimizdeki tüm yeniden düzenleme, geliştirme ve iyileştirme çalışmaları “bir yaklaşım” çerçevesinde, bilimin ve özellikle eğitim bilimlerinin ışığı altında, Eğitim Bakanlığı ve Pedagojik Enstitüsü başta olmak üzere bütün ilgili tarafların etkili bir işbirliğine dayalı olarak ele alınmaktadır. Makedonya Cumhuriyeti’nde, Türk okullarında öğrenim gören öğrenciler, diğer öğrenciler gibi aynı haklara, aynı olanaklara sahip olması gerekmektedir. Türk okullarında ders veren ğretmen ve eğitmenlerin amaçları Türk gençliğinin ğretim ve eğitim alanında temel taşlarını atmaktır. Bu yüzden de Türk okullarında da ğretim tasarısı ve programı Makedonya Cumhuriyeti’nin diğer okullarında olduğu gibi hazırlanmaktadır. Özellikle Makedonya da eğitimin genel amaçlarından biri ayrıca, okuma ile iletişimin temel amacı olarak bir ulusun milli kimliğinin en belirgin unsurlarından biri ana dilini Türkçe’yi sevdirmektir. Bu sevginin aşılanmasında büyük rol alan Sesler dergisi, Türk toplumu için önemli bir unsurdu.

Kaynakça

- ABBAS, Zerrin. “*Makedonya Türklerinin Sosyo–Kültürel Yapısı*”. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1997.
- BİLDİRİLER. *Balkan lkelerinde Türkçe Eğitim Ve Yayın Hayatı Bilgi şöleni Bildirileri*, TDK Yayınları, Ankara, 1999
- BİLDİRİLER. *Türkçe’nin Dn, Bugünü Ve Yarını*, Ankara, T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002
- ÇİĞDEM, lker. *Makedonya Türk yksnde Kimlik Sorunu*, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998
- ERDEM, M. ve N. FİDAN. *Eğitime Giriş*, Ankara, Meteksan Matbaacılık, 1994
- GÜRKAN, İhsan. *İkinci Dünya Savaşından Günümüze Değin Balkanlar (1945-1989)*, İstanbul, OBİV Yayınları,1993
- GÜRKAN, T. ve E. Gökçe. *Türkiye’de ve çeşitli ülkelerde İlköğretim*, Ankara, Siyasal Kitabevi, 1999
- HAMZA, Yusuf. *Atatürk ve Makedonya’da Yaşayan Türkler Ve Azınlıklar*, Ankara, Etam Mat. 1998.
- KARAKUş, Ertuğrul. *Sesler Dergisi Bibliyografyası, Makedonya ve Kosova Türklerinin Avazı*, Paradigma Akademi Yayınları, Edirne, 2013.
- KARAKUş, Ertuğrul. *Sesler Dergisi Etrafında Teşekkül Eden ağdaş Makedonya Ve Kosova Türk Edebiyatı (şiir-Hikye)*, Yeni Balkan Yayınları, Üsküp, 2015.
- KORKMAZ, Zeynep. “Türkçenin Dn, Bugünü, Yarını.” *Türk Dili*, sayı 602, 2002
- KOYLU, Zafer. “Makedonya Sorunu (1878-1913).” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi,1997.
- KUT, şule. *Makedonya ve Sorunları*, İstanbul, Türkiye Sosyal, Ekonomik ve Siyasal Araştırmalar Vakfı Yayını,1993
- JOHN, Dewey. *Tecrübe Ve Eğitim*, Ankara, A.EBF Yayınları, 1996
- MAKEDONYA. *Harp Akademileri Komutanlığı Yayınlarından*, İstanbul, Harp Akad. Basımevi, 1993
- MAKEDONYA Eğitim Bakanlığı, Pedagoji Enstitüsü. *1965 Türkçe Dersi Programları*, Üsküp, Eğitim Bakanlığı Pedagoji Enstitüsü Yayınları,1965
- MAKEDONYA Eğitim Bakanlığı, Pedagoji Enstitüsü. *Türkçe Dersi Plan ve Programları*, Üsküp, Eğitim Bakanlığı Pedagoji Enstitüsü Yayınları,1991, 1998, 2001.
- MEHMAN, Musaoğlu. *Türkoloji’nin çeşitli Sorunları zerine Makaleler İncelemeler*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2002
- ÖZÖNDER, M. Cihat. “Balkan Gelişmeleri, Makedonya Sorunu.” *Kök Sosyal Ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt III. sayı 1, Bahar 2001: 203–209

Sesler Dergisi

Arif Ago, Okullarımızda Anadili Ve Edebiyat Öğretmenin Birliği, Durumu ve Rölü, Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi. Yıl V, Sayı 41, Aralık 1969, Üsküp

Arif Ago, Savaş Sonrası Döneminde Makedonya Sosyalist Cumhuriyetinde Yaşayan Türk Halkı Edebiyatının Gelişimi, Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi. Yıl XXVI, Sayı 248/249, Eylül/ Ekim 1990, Üsküp

Arif Ago, Makedonya'da Türk Halkının Anadili Üzerinde Öğretim-Eğitim ve Soruları, Sesler Aylık Kültür Sanat Dergisi. Yıl XXXI, Sayı 302, Ocak 1996, Üsküp

Avni Engüllü, Biz ve Dilimiz, Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi, Yıl XXXVI, Sayı 331, Nisan 2001, Üsküp

Celâl Tuna, Yugoslavya'da Türk Kültür, Öğrenim ve Yayın Kurumları, Sesler Aylık Toplumsal Sanat Dergisi, Yıl XIX, Sayı 177, Haziran 1983, Üsküp

Gligor Todorovski, Belgeler-Balkan Savaşlarından Sonra Makedonyada Türk Çocuklarının Eğitimi, Sesler Aylık Toplum-Sanat Dergisi Yıl II, Sayı 11, Aralık 1966, Üsküp

Hilat Selim, Üsküp Radyosunun Türkçe Yayınları Eğitim Ve Öğretimin Hizmetinde, Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi. Yıl VII, Sayı 62-63, Ocak Şubat 1972, Üsküp

Hilat Selim, Yugoslavya Komünistler Birliği Onuncu Kongresi Rezolüsyonlarında Eğitim Ve Öğrenim, Sesler Aylık Toplum-Sanat Dergisi Yıl.XI Sayı 100, Kasım 1975, Üsküp

Hilat Selim, Anılarımızda Eğitimci Şükrü Ramo, Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi, Yıl XXV, Sayı 234, Mart 1989, Üsküp

İlhami Emin, Kimliğimiz Kültürel Varlığımız, Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi. Yıl XXIX, Sayı 294, Mart 1995, Üsküp

İsmail Tefvik, Manastır Türk Çocuklarının Öğrenimi, Sesler Aylık Toplum-Sanat Dergisi, Yıl III, Sayı 13. Şubat 1967, Üsküp

İsmail Zekeriya, İlkokullarımızda Dil Dersleri Ve »Dilimiz« Kitaplarının Önemi, Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi. Yıl IV, Sayı 32, Ocak 1969, Üsküp

İsmail Zekeriya, Yönelimli Orta Öğrenim ve Getirdikleri, Sesler Aylık Toplumsal Sanat Dergisi, Yıl XXI, Sayı 194, Mart 1985, Üsküp

Mihaylo Georgievski, XV-XIV Yüz Yılda Makedonyada Türk Kültür Eğitim Enstitüleri, Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi, Yıl XXVII, Sayı 258/259 Eylül/Ekim 1991, Üsküp

Mustafa Karahasan, Makedonyada Türk Dili Üzerinde Yürütölen Öğrenim ve Eğitim, Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi. Yıl V, Sayı 50, Kasım 1970, Üsküp

Mustafa Karahasan, Edebiyat Eğitiminin Gelişmesi Türk Öğrenimin Başarılarını Sağlar, Sesler Aylık Toplum-Sanat Dergisi, Yıl VI. Sayı 60, Kasım 1971, Üsküp

Mustafa Karahasan, Öğrenim Ve Eğitim- Özyönetim Sosyalist İdeolojisiyle Bağlıdır, Sesler Aylık Toplum-Sanat Dergisi, Yıl VII. Sayı 69, Ekim 1972, Üsküp

Necati Zekeriya, Öğretmenlerin Dil Sorumluluğu, Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi. Yıl V, Sayı 46, Mayıs 1970, Üsküp

Recep Murat, Öğrencilerin Konuşma ve Yazı Kültürü, Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi. Yıl II. Sayı 10, Kasım 1966, Üsküp

Recep Murat Bugariç, Öğrenimde Lektürün Yeri, Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi, Yıl V, Sayı 49, Ekim 1970, Üsküp

Recep, Bugariç. Türkçenin Özleşmesi ve Bizdeki-Özellikle Üsküp Ağzındaki Etkisi, Sesler Dergisi. Yıl 17, Sayı 161, 1981, Üsküp

Slavolub Cinciç, İlk Makedonca-Türkçe Sözlük, Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi, Yıl V, Sayı 43, Ekim 1970, Üsküp

Şükrü Ramo, Eğitim ve Kültürümüz Üstünde, Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi. Yıl II, Sayı 7, Haziran 1966, Üsküp